

Kürt Sinemasının Elli Yılı

Pauline Tucoulet*

Çeviri: Engin Sustam

Elli yılı aşkın bir süredir Türkiye, Irak, İran ve Suriye’de yer alan Kürdistan’ın dört parçasında filmler yapılmaktadır. Resmî belgelerin ve istatistiklerin, uzmanlaşmış üretim veya dağıtım ağlarının onları koruyacak ve Kürt filmle-ri olarak meşrulaştıracak kamu veya özel kuruluşların yokluğunda, bu eserler ‘geleneksel’ olarak Türk, Irak, İran ve Suriye tarihlerine ait oluyor. Çeşitli böl-gelelere dağılmaları ve yöneten devletlerin zorlayıcı uygulamalarının yol açtığı siyasi, beşeri ve teknik koşulların belirsizliği, Kürt sinemasını bir bütün olarak anlamayı zorlaştırmaktadır. Ancak Yılmaz Güney’in ilk iki uzun metraj filmi ‘*Seyyit Han’ın-Toprağın Gelini ve Pire Nuri*’nin çekildiği tarih olan 1968’den bu yana çekilen 630’den fazla üretilmiş sinema filmi Kürtlerin temsilini aktarıyor ve buldukları yere göre ulusal hatta yerel referanslar içeriyor. Bundan önce sadece birkaç Amerikan, Avrupa, Sovyet ve Ermeni filminde Kürt karakterler vardı. 1920’lerin sonu ile 1940’ların sonu arasında Celadet Bedirhan, Hoybun’un (*Xoybûn*) ve 1946’da Mahabad Cumhuriyeti’ni belgeleyenler hariç, siyasi ve dip-lomatik kampanyaları sırasında sinematografik aygıtıyla Türk ve Arap toprak-larına, Mısır, Lübnan, Irak ve Suriye’ye yaptığı gezilerle Kürt sanat pratiklerinin başlangıcına damgasını vurmuştu.¹ Bu ilk kronoloji, Kürtlerin eserlerini Türk,

* Pauline Tucoulet, Sorbonne Nouvelle Üniversitesi’nde film çalışmaları alanında sözleşmeli doktora öğrencisidir ve 1968’den beri ‘Kürt filmleri: Tanım, Tipoloji’ tarih başlıklı bir tez üzerinde çalışmaktadır.

Irak, İran ve Suriye sinematografilerinde görünür kılmayı ve farklı coğrafyalardaki sanatsal ve sosyo-politik varoluşlarına tanıklık etmeyi amaçlamaktaydı. Hem ortak özelliklerini hem de farklılıklarını anlamak, ulusötesi bir yaklaşımı ve İstanbul'daki ve Avrupa metropollerindeki (Paris, Londra, Berlin) büyük üretim merkezlerinin (Duhok, Hewler ve Silêmanî; İstanbul, Amed, Elîh, Merdîn; Kobanê, Sêrêkaniyê ve Qamişlo; Sinê) ve dağıtım alanlarının eteklerinde yer alan yaratıcı alanların keşfedilmesini gerektirir.

1968-1979 yılları arasında Yılmaz Güney, Ömer Lütü Akad ve Atıf Yılmaz gibi birkaç meslektaşı ile Türkiye'yi gezdiler. Ülkelerindeki etnik ve sosyal azınlıkları temsil etmek için Türkçe konuşan Türkleri ve Kürtleri filme alıyorlardı. Güney'in bu döneme ait filmlerinden bazıları, kısmen Türkiye'nin Kürt bölgelerinde kristalize olan ve kısmen birbirini takip eden askeri darbelerden miras kalan şiddetli bir siyasi bağlamla birlikte ortaya çıkan bir Kürt aidiyet duygusunun ortaya çıkışını yansıtıyor. *Aç Kurtlar* (1969), *Umut* (1970) ve *Ağıt* (1972) gibi filmler, Güney'in siyasi söyleminin kaplarıydı. Şerif Gören ve Zeki Ökten'in, daha sonra hapsedilen Güney'in kesin direktifleri üzerine yönettiği üç filmde bu söylemi devam ettirmektedir: *Endişe* (1974), *Sürü* (1979) ve *Yol*. Bunlardan *Yol* filmi 1982'de Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye ödülünü aldı. Aynı dönemde, Fransız-Lübnanlı yönetmen Jocelyn Saab, Kürtlerin taleplerini Bağdat hükümetine kaydettirmek için Irak Kürdistanı'na gitti. Fransız televizyonunda yayınlanan *Irak: la guerre au Kurdistan* (Irak: Kürdistan'da Savaş, 1973) adlı belgeseli, Irak'ta Kürt bir aidiyet duygusunun ortaya çıktığını başka bir şekilde bildiriyor. Bu ilginç yapım, niyeti itibarıyla Kürt Sadoun Younes'un, bugüne kadar hiçbir kopyası bulunamayan *Berew Xûr* filminin yapımlarına da çok yakındır. Younes, 1970 ve 1974 yılları arasında zaman zaman peşmerge kamplarına yerleşerek Fethî Kerîm, Mêdhî Umêd ve Salman Fayîq gibi tiyatro arkadaşlarının da eşlik ettiği seyahatler ile Kürt halkının gündelik hayatını ve acılarını kaydetmek, belgelemek için Hewler, Kerkük ve Süleymaniye şehirlerini gezmişlerdir.

1980'lerden itibaren, bu ülkelerin siyasi tarihlerine bağlı olarak, Kürt çalışmalarının sayısı önce İran ve Türkiye'de, ardından Irak'ta ve hatta Suriye'de artıyor. *'Naan va azadî'* filminde (1982), Tayfur Bathai, Rojhelat sakinlerinin ve savaşçıların günlük jestlerini ve kırsal uygulamalarını göstermek için İran Kürdistan Demokrat Partisi adına bir belgesel yapmıştır. Aynı zamanda Kürt siyasi grubu Fedayîn, Vietnam ve Sovyetler Birliği'nden haber görüntüleri içeren Farsça dublajlı montaj filmleri üretti ve yayınladı. Aynı bölgede, Sinê'de 1986'da birçok Kürt yönetmeni sinemada eğiten İran Gençlik Sinema Cemiyeti açıldı.

1 Tejel Gorgas, Jordi, "Le mouvement kurde de Turquie en exil : continuités et discontinuités du nationalisme kurde sous le mandat français en Syrie et au Liban (1925-1946)", Peter Lang, Berne, 2007, p. 147.

Genç İslam Cumhuriyeti bu sanatsal ve finansal işlerin garantörüydü. Daha sonra başka şehirlerde, özellikle Urmîyê ve Kirmanşah'ta bu model üzerinde başka şirketler de açıldı. Onların çalışmaları, ki bazı filmler Kürt bölgesinde yer alan cepheyi gösterenlerdir, Irak ile savaş üzerine İran yapımlarının yanında yer alan ulusal ve milliyetçi bir yapımın parçasıydı. Bu siyasi ve sanatsal toplanma sayesinde birkaç yıl sonra bu dernekler bünyesinde filmler yapıldı. Türkiye'de ise sinema krizdeydi: salonlar boş ve film makaraları pahalıydı. Sanatçılar arasındaki dayanışma ağları sayesinde filmler hala çekilmekteydi. Bu bağlamda Kürt kültür dernekleri örgütlenmekteydi ve birkaç yıl sonra kalplerinde filmlerin gerçekleşmesine izin veren ilk siyasi ve sanatsal toplanma yerleri haline gelecekti. Irak ve Suriye'de sinema, rejimin hizmetindeydi; ama bazı filmler bu etkiden kaçıyordu.

1990-2000 yılları arasında Kürdistan'ın dört bölgesinden yönetmenler hafif ekipmanlar satın alarak sinemayı öğrendiler. Bu dönemde iki ana tür film yapıldı: popüler efsaneleri uyarlayan antolojiler ve savaşların sonuçlarına dair tanıklıklar. 1991 yılında Türkiye Kürdistanı'nda yapılan Ümit Elçi'nin '*Mem û Zîn*' ve Şahin Gök'ün '*Siyabend û Xecê'sî*', çok eski zamanlardan beri Kürt evlerinde anlatılan ünlü trajik aşk hikayelerini içeriyor. Başka bir aşk romanı olan Ja'afar Ali'nin '*Nêrgiz bûkî Kurdistan'ı*' benzersizdir, Irak'ın Kuveyt'i işgal ettiği ay olan Ağustos 1990'da başlayıp 1992'de sona eren çekim hikayesiyle idari özerkliği henüz yeni kurulmuş olan Irak Kürdistan'ının kalbinde bitti.² Aynı zamanda, diğer filmler Kürt davasının insani tasvirleriyle dolu görünüyor. İran-İrak savaşı sırasında veya daha küçük ölçekte yerel siyasi gösteriler sırasında Kürdistan'ın farklı bölgelerindeki gazetecilik raporları veya insani yardım kuruluşları için kaydedilen görüntüleri yeniden kullanıyorlar. Bahman Ghobadi'nin 2000 yılında Cannes Film Festivali'nde Camera d'Or ödülünü kazanan İran Kürt filmi '*A Time for Drunken Horses*' (*Dema Hespên Serxweş*) gibi bazı eserler dünya çapında tanındılar. Diğer yandan 1992 ve 1993 yıllarında siyasi nedenlerle göç etmiş Kürt sanatçı Nizamettin Ariç tarafından yönetilen ve Ermenistan'da çekilen bir Alman filmi olan '*Kilamek ji bo Beko*' ile Yunanistan'da çekilen Hollanda yapımı Iraklı Kürt yönetmen İbrahim Selman'ın '*A Silent Traveler*' filmi Kurmancî konusulan uluslararası dağıtıma sahip ilk iki film olma özelliğini taşıyor.

1991 yılı, Kürt kültürel girişimlerinin geliştirildiği Mezopotamya Kültür Merkezi'nin (Navenda Çanda Mezopotamya) İstanbul'da kurulmasıyla bu sürekliliğin bir parçası oldu. Bu bağlamda 1996 yılında kurulan Mezopotamya Sinema Kolektifi tematik, uygulamalı ve teorik atölye çalışmaları düzenleyerek kırktan fazla Kürt'ü sinema mesleği konusunda eğitiyorlardı. Bu genç profesyoneller,

2 Hassanpour, Amir, "The Creation of Kurdish Media Culture", dans Philippe Kreyenbroek et Christine Allison (dir.), *Kurdish Culture and Identity*, Zed Books, Londres, 1996, p. 80.

'*El Yordamıyla Renkler*' (1996) ya da '*Ellerimiz*' (1996) gibi Türkçe ve Kürtçe olmak üzere iki dilli filmleri toplu olarak üretip yönetmekteydiler. 1993 yılında Amed'de eşdeğer bir merkez açıldı. Nazmi Kırk orada dans ve tiyatro öğrendi. İstanbul'daki Jîyana Nû grubuna katıldı ve uluslararası alanda tanınan bir oyuncu olmadan önce çok sayıda Kürt ve Türk film yapımında yer aldı. Kazım Öz, Özkan Küçük, Veysî Altay, Savaş Boyraz, Ahmet Soner veya Hüseyin Kuzu gibi az sayıdaki isimler de kolektif üyelerinin maddi ve insani desteğiyle kariyerlerine devam etmekte ve kendi adlarına eserler üretmektedir. Fotoğrafçı, gazeteci ve o dönem gerilla üyesi olan Halil Dağ ise yer keşifleri sırasında Türk askerleriyle girdiği çatışmada hayatını kaybetmeden önce, Türkiye'de Kürdistan dağlarında filmlerinden birinin çekimini yaparken sinemayı iş başında öğrendi. Birkaç çekimde kendisine eşlik eden arkadaşı olan Jinda Baran, görevi devraldı ve Kürt savaşçılara dair ve bu savaşçıların günlük yaşamına dair kurgu filmler yapmaktaydı.³

2001-2010 yılları arasında Kürdistan'ın dört parçasında kariyerlerine başlayan yönetmenler, çalışmalarının dünyanın gözünde Kürt filmi olarak tanınmasını dilediler. Beş Kürt-Irak filmi, Irak Kürdistanı'nın siyasi inşası sırasında yapıldıkları ve daha sonra festivaller ve hatta ticari sinemalar aracılığıyla uluslararası olarak dağıtıldığından dolayı bu dönem için önemli durmaktalar. 2003 yılından itibaren federe bir devlet şeklini alıp 2005 yılında gerçek bir sanatsal garantör olana kadar kendi yönetimleri tarafından çekimlerin finanse edilmesiyle bölgeyi kültürel olarak geliştirmeye çalışan Irak Kürdistanı bölgesel hükümetinin desteklediği filmler arasında yer aldılar. Bu beş film, Jano Rosebiani'nin '*Jîyan*' (2002), Bahman Ghobadi'nin '*Kûsî jî Dikarin Bifirin*' (Turtles Can Fly, 2004), Shawkat Amin Korki'nin '*Parinawa la ghoobar*' (2006), Masoud Arif Salih ve Hussein Hassan Ali'nin '*Û Nêrgiz Biskivîn*' (2006) ve Shahram Alidi'nin '*Sirta la gal ba*'sıdır (2009). Bu filmler, olayların şiirsel olarak yeniden yazılmasıyla, İran-Irak savaşının ve Saddam Hüseyin hükümeti tarafından gerçekleştirilen Enfal katliamlarının (1988) sonuçlarını hatırlatıyorlar.

Türkiye tarafında ise 2003 yılından itibaren Amed, Elîh, Mersin ve İzmir gibi diğer belediyelerde de İstanbul'dakine benzer Mezopotamya Kültür Merkezleri açıldı. 2010'ların başında, bölge genelinde yaklaşık altmış dört kültür merkezi faaliyet göstermekteydi ve bazıları da genç Kürtlerin yedinci sanatta eğitildikleri film kolektiflerinin ortaya çıkmasını sağlayan ve yapım, yönetmenlik ve yerel/ulusal düzeyde Kürtçe ve Türkçe iki dilli filmlerin dağıtımına katılmalarına yol açmıştır. İzmir'de eğitim gören İlham Bakır, Türkçe ve Kürtçe birçok senaryo

3 Gündoğdu, Mustafa, "An Introduction to Kurdish Cinema", https://www.academia.edu/5773023/An_Introduction_to_Kurdish_Cinema, p. 9.

ve oyun yayınladıktan sonra bu bağlamda sinemaya ilk adımlarını attı. 2008 ve 2011 yılları arasında Irak'ta, iki Avrupalı -Fulvia Alberti ve Baudouin Koenig-Fransız AlterDoc ile Süleymaniye ve Bağdat'ta (*Doku*) yedi oturumlu belgesel film eğitim atölyeleri kurdu. Dört yıl boyunca Kürt ve Arap gençleri, bölgedeki Kürt ve Arap televizyon kanallarında işe alınmadan veya film yapımcısı olarak bir kariyere başlamadan önce film yapıcılığının, yönetmenliğinin ve kurgusunun temellerini öğrendiler. Aynı şekilde '*The Gypsie of March*' (2011) filminin yönetmeni Hakar Abdulqader, yerel sinematografik oluşuma dahil olurken, yine kendi bölgesinden Kültür ve Gençlik Bakanlığı ile belirli bir profesyonel statü talep etmek için Kürt Sanatçılar Sendikası'na da (Sindîkayê Hünermendanê Kurden) üye olmaktadır.

İran Kürdistanı'nda, Sinê (Sanandaj) şehri de Kürt filmlerinin gelişimine katkı sunarken, bundan sonraki tanıtımlarda, Bahman Ghobadi'den sonraki promosyonlarda 'Gençlik Sinema Derneği' bünyesinde yetişen Bijan Zamanpıra, Ashkan Ahmedî, Sattar Chomani Gol veya Tofiq Amani gibi yönetmenler için önemli bir sanat merkezi haline gelmekteydi. 1989'dan beri kariyerine başlayan Salem Salavati ise diğerlerine göre farklılaşmaktadır, keza kendisi bir düzineden fazla kısa film, üç uzun metraj belgesel ve üç uzun metraj film yönetmiştir. Aynı zamanda görüntü yönetmeni olarak sınırları aşarak, özellikle Irak Kürdistanı'ndaki meslektaşlarıyla ortak işler yapmıştır. Aynı zamanda aşağı yukarı tüm Avrupa'da, Fransa'dan Hiner Saleem, Almanya'dan Yüksel Yavuz, Norveç'ten Hisham Zaman gibi yönetmenler daha profesyonel hale gelmekteydiler. Savaşlardan veya siyasi gerilimlerden kaçmak için Kürdistan'dan göç ettikten sonra, sinema icraatları için kendi imkânlarıyla tanınan okullarda eğitim gördüler. 1990'ların sonundan itibaren, sürgüne özgü bir aradalığı uyandırmak için ev sahibi ülkelerde filmler çektiler. Bazıları ise kendi doğdukları bölgelerde Kürtlere dair meselelere temayül eden filmler çekmek için geri döndüler. Ravin Asaf, '*Gelbe Tage*' (2002) ile gerilla saflarına katılan genç küçük köy şeflerini konu alan bir Alman filmi yönetiyor, Miraz Bezar ise '*Min Dît*' (2009) ile Amed'in yoksul mahallelerde genç yetimlerin dolaştığı bir Türk-Alman ortak yapımını organize ediyordu.

2010'dan bu yana Kürtlerin siyasi tarihlerini temsil etme dışındaki sanatsal hırslar gelişirken çekilen Kürt filmlerinin sayısı sürekli artıyordu. Kürdistan'ın veya ait oldukları diaspora ülkelerinin sosyal ve kültürel gerçekleriyle yakın ilişkiler içinde olan yönetmenler ve dört Kürt bölgesinden yaptıkları filmler aidiyet, uyum ve tekililik duygularını harekete geçirmekteydi. Daha kişisel temsiller inşa etmek için, resmi veya gayri resmi Kürt grupları, dernek üyeleri veya siyasi parti üyeleri, eğitim zamanını ve dağıtım alanlarını sağlamak adına film projeleri, atölyeleri, akademileri ve konservatuarları toplu olarak organize etme inisiyatifini almıştılar.

Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nde yönetmenler kendilerini Kürt olarak sundukları için profesyonelleşme olgusu daha güçlü üretiliyor.⁴ Kentlerin her birinde, özellikle en önemlisi, Duhok Uluslararası Film Festivali ve Süleymaniye Uluslararası Film Festivali'ne tahsis edilen fonlar yoluyla, filmlerin yapım ve dağıtımını destekleyen bir film ofisi bulunmaktadır. Kürt filmlerinin yapımında uzmanlaşmış kısa ömürlü veya uzun ömürlü yapım şirketleri kurulmuştu (Narîn Film, Evini Film) ve bunların çoğu, on yıl boyunca profesyonel yapımcı olarak tanınan Mehmet Aktaş'ın yönettiği Alman şirketi Mitos Film ile yakın çalıştılar. Ayrıca Irak Kürdistanı'nda bir Kürt filminin yapım ve yönetmenlik ekibinin karşılaşılabileceği finansal düzenlemeler ve çekim zorlukları Shawkat Amin Korki'nin *'Bîranînen li ser kevîrî'* (2014) (Taşlar Üzerindeki Hatıralar) filminde olduğu gibi fark edilebilir. Enfal hakkında bir film çekmeye karar veren iki çocukluk arkadaşı bu anlamda birçok engelle karşılaşiyor: yapımcıları kaprisli bir yerel yıldız, çekim ekipmanları Irak-İran sınırından gizlice kaçırılmış, başrolün ailesi oyuncunun projeye katılmaya ve filmde oynamasına rızası yok ve amcası ancak kuzeniyle evlenmesi şartıyla ona destek olmayı kabul ediyor.

İran Kürdistanı'nda ise genç film yapımcıları, yerel ve birleşik bir profesyonel ağ oluşturmak ve film yapımına insani ve maddi destek sağlamak için Young Filmmakers Association of Sanandaj (Sinê) gibi dernekler etrafında örgütleniyorlar. Şehirlerinin üniversitelerinden mezun olmuşlar ve/veya Gençlik Film Topluluğu'nda okumuşlardı. Diğerleri, muhtemelen Avrupa şirketleriyle ortak yapımcılık yapmak istedikleri projeler geliştirmek ve projeler etrafında ekipler kurmak için veya Eurimages veya Doha Film Enstitüsü (Katar) gibi kamu veya özel kuruluşlardan hibe başvurusunda bulunmak için Sinê'nin kalbinde kendi yapım şirketlerini de kurdular. Shores Vakili ve Seyed Payam Hosseini sırasıyla Cut Company ve Priya Film Haghigat'ı kurdu. Zanyar Muhammadineko'nun 2020'de Rêtawfilm'i yaratması gibi başkaları da bölgesel veya uluslararası festivalleri fırsat bilerek buralara filmleriyle katılıyor ve filmlerini dağıtıyorlar. Türkiye'de ise uzmanlaşmış yapım ve dağıtım şirketleri ortaya çıkmaktaydı, hatta bazıları sadece bir film süresince var oluyordu. En uzun ömürlüler arasında Yapım13, 2016 yılında kurulan Mitosfilm'in bir yan kuruluşu olan Pero Film Prodüksiyon ile birlikte bir otorite oluşturdular. Aynı zamanda, Türkiye'de ilk defa tamamen Kurmanci sanat eğitimi veren kuruluşlar olarak Tey-çand ve Mezopotamya Kültür Merkezleri tarafından düzenlenen kültürel etkinliklerin bir uzantısı olarak, üç sanat eğitim kurumu (sinema, tiyatro, müzik, resim, edebiyat, geleneksel danslar) kurulmuştur. Aram Tigran Konservatuvarı (Konservatuvara Aram Tigran), 2010 ve 2016 yılları arasında çeşitli eğitimler ve çok sayıda kon-

4 Vincent Malausa tarafından da gözlemlenen bir fenomen, "Le cinéma kurde, parmi les décombres", Cahiers du cinéma no: 738, Novembre 2017, p. 67-68.

ser düzenledi. 2010 ve 2015 yılları arasında Cegerxwîn Akademisi (Akademîya Cegerxwîn), Türkiye'nin her yerinden ve Kuzeydoğu Suriye'den Kürt öğrencileri bir araya getirdi. 2015 yılının sonunda, kursların yapıldığı bu yer Türk hükümeti tarafından kapatıldı ve daha sonra akademinin artık Kürt kültürüyle hiçbir ilgisi olmayan başka bir versiyonunun kullanımına açıldı. 2021'de birkaç eski eğitimci ve öğrenci, şehirdeki bir alışveriş merkezinin bodrum katındaki bir alanda Türkçe ve Kurmanci atölyeleri düzenlemeye devam ediyorlar. *Enfin, l'Académie du cinéma du Moyen-Orient* (Akademîya Sînemaya Rojhilata Navîn), *Fondée en 2012, participe activement aux sessions de formation en cinéma organisées par les anciens membres de l'Académie Cegerxwîn*. Ayrıca *FilmAmed* (Amed Belgesel Film Festivali) veya Elîh'teki Yılmaz Güney Festivali gibi yerel festivaller düzenleyerek film ve dizi yapım projeleri ve film dağıtım çalışmaları yapmaktadır.

Suriye'deki 2011 devrimi (Rojava değil), genç yönetmenlerin filmlerini sosyal ağlar aracılığıyla oluşturup dağıtmalarına olanak tanıyan yeni uygulamalar, yeni sinematografik biçimler başlattı. Filmlerin merkezinde ulusal varoluş, bir topluluğa ait olma ve kültürleşmenin sonuçları arasındaki gerilimler söz konusudur. Aynı yıl Suriye Kürdistanı'nda, temelleri atılan fakat 2012'de açılan, Türkiye'deki Tev-Çand'ın kardeş örgütü Tev-Dem adı altında Demokratik Toplum Hareketi'ni kuruyorlar. Tev-Dem, Suriye'nin Kuzeydoğu Özerk Yönetimi'nin toplumsal örgütlenmesinin kurumsallaşmasından bu yana, 2018'de nihayet sosyo-kültürel faaliyetlere geri dönmek için siyasi ve sivil tüm dernekleri, toplulukları veya aktivistleri bir araya getirdi. Bu kapsamda 2015 yılında *Rojava Film Komünü* (Komîna Fîlm A Rojava) kuruldu. Bu sinematografik kuruluş hem profesyonel hem yönetmen hem de senaristlerin bulunduğu bir mecliste bir erkek ve bir kadın tarafından yönetiliyor. Özerk Yönetim filmlerin eğitimini, yapımını, üretimini ve dağıtımını sağlamaktadır. Üyeleri Sêrêkaniyê (2019 yılına kadar) ve Qamişlo şehirlerinden çalışmaktadır. 2016-2019 yılları arasında Rojava Uluslararası Film Festivali'nin (eski adıyla Kobanê Film Festivali) üçünü ve bölgedeki bir düzine köyde çocuklar için çok sayıda açık hava gösterimi düzenlediler. Son olarak 2016 yılında *Efrîn Film Komünü* (Komîna Fîlm a Efrîn) ve iki yıl sonra *Kobanê Film Komünü* (Komîna Fîlm a Kobanê) kuruldu. Rojava Film Komünü, 2015-2017 yılları arasında Tirbespiyê şehrinde bulunan ve Cegerxwîn Akademisi ile birebir eğitim veren ve Komün faaliyetlerine de katılan bazı yüksek lisans öğrencilerininin eğitim aldığı *Herekol Akademisi*'nin (Academîya Hunerê ya Şehid Yekta Herekol) faaliyetlerine de destek veriyor. Şêro Hindê'nin '*Çîroka Bajarên Wêrankirî*' (2018) veya Ersîn Çelik'in '*Ji bo azadiyê: The End Will Be Spectacular*' (2020) filmlerinin ardından, ki şu anda post prodüksiyon aşamasındalar. Ayrıca Özlem Yaşar'ın '*Kobanê*'; Sevînaz Evdîkê'nin listesinden '*Berbû*' filmleri ise iki kadın yönetmenin iki uzun metraj filmidir ve silahlı çatışma bağlamında Kürt kadınlarının hikâyeleri ve direnişlerine odaklanmaktadır.

Kaynakça:

- Çiçek, Özgür, "Thematic Essays: Cinema", dans Sebastian Maisel (dir.), *The Kurds: An Encyclopedia of Life, Culture and Society*, ABC-Clio, Santa Barbara, Calif., 2018, p. 208-215.
- Gündoğdu, Mustafa, "An Introduction to Kurdish Cinema", https://www.academia.edu/5773023/An_Introduction_to_Kurdish_Cinema.
- Hassanpour, Amir, "The Creation of Kurdish Media Culture", dans Philippe Kreyenbroek et Christine Allison (dir.), *Kurdish Culture and Identity*, Zed Books, Londres, 1996, p. 48-84.
- Malausa, Vincent, "Le cinéma kurde, parmi les décombres", *Cahiers du cinéma* no: 738, Novembre 2017, p. 67-68.
- Şimşek, Bahar, "Kurdish Cinema", dans Michael M. Gunter (dir.), *Routledge Handbook on the Kurds*, Routledge, New York, 2019, p. 110-124.
- Tejel Gorgas, Jordi, "Le mouvement kurde de Turquie en exil: continuités et discontinuités du nationalisme kurde sous le mandat français en Syrie et au Liban (1925-1946)", Peter Lang, Berne, 2007, p. 147.